

4334

ԵՄ ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՑԻՃԱՆԻ

ՎԵՐՈՑԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 9

ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ
ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Թարգմ. Ե.

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1927

3KП

7-20

ԿՈՄՅԵՐԻՏ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

1. ԱՇՐԱՖՅԱՆ, Զ. Ո՞վ է ղեկավարում, 38 էջ, 1925 թ., Լենինական . Գինը — ռ. 15
2. ԳՐԵԶԵՐ, Գ. Գլուղ-կոմյերիտականներին . Կապիտալիստական յերկիրների լերիտառար-դուխյան կյանքի և պայքարի մասին, թարգմ. Գար. Հակոբյան, 80 էջ, 1926 թ., Վաղարշապատ . » — ռ. 25
- ✓ 3. ԳՈՒՄԵՂԻՆ. Խնչպես և կոոուցված Ռ. Լ. Կ. Յե. Մ., 70 էջ, 1925 թ., Վաղարշապատ. » — ռ. 25
4. ԳՐԻԳ. Յերկրային սխտեմի մասին, 56 էջ, 1925 թ., Վաղարշապատ . » — ռ. 30
5. ՅԵՐՇՈՎ, Ա. Կոմսոմոլն ու կոոպերացիան, 90 էջ, 1925 թ., Վաղարշապատ. . » — ռ. 25
- ✓ 6. ԶԻՆՈՎՅԵՎ, Գ. Խնչ պետք է իմանա և հիշի Համ. Կ. Կ.(բ)մեջ մասնող ամեն մի բանվոր, 62 էջ, 1925 թ., Վաղարշապատ.. » — ռ. 35
7. ԼԵՎԳՈՒՐ. Կոմյերիտի պարտականությունները, 64 էջ, 1925 թ., Յերևան . » — ռ. 15
8. ԼԵՎԳՈՒՐ. Յերեք սերունդ, 46 էջ, Յերևան — ռ. 15
9. ԼԵՍԵՎԵՅԿԻ. Խնչպես են ալժա պատերազմում, 64 էջ, 1926 թ., Վաղարշապատ » — ռ. 25
10. ԼԵՆԻՆ, Վ. Ի. Նամակներ հեռվից, 22 էջ, 1925 թ., Յերևան . . » — ռ. 7
11. » Խնչպես պետք է լինի կոմյերիտա-ն, 42 էջ, 1926 թ., Լենինական » — ռ. 15

21 NOV 2005

11 JUL 2005

ԼԵՅՆՄ ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ

№ 9 ԲԱՂԴՊՐՈՑԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 9

3K7.

2-20

ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ

ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Թարգմ. Մ.

764

1927

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ 1927

31 MAY 2013

4334

Գրառեպլար № 55բ. Կ. 498. Տիրամ 4000.

Պետերտտի յերկրորդ տպարան Յերևանում - 176.

ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԿՈՄՄՈՆԻՏԱԿԱՆ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՄԵՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ
ԱՌԱՋԱՎՈՐ ԶՈԿԱՏՆ Ե

ԻճԶՈՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒ
ՔՅՈՒՆԸ ՈՐՈՇՈՒՄ Ե
ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ
ԵՎ ԱՄԲՈՂՉ ԱՇԽԱՏ
ՍԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՌԱՍԻ
ՄԱՃ ՎԱՏԱԽՈՒՔՅԱՄԲ
ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԿՈՒ-
ՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒ-
ԹՅՈՒՆԸ, ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐ-
ԳԻ Լ ՄԵՐ ԵՐԿՐԻ ԱՂԽԱՊԱ-
ՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՎՈՂՉ ՄԱՍՍԱՅԻ
ՄԻԱԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵ: ԲԱՆՎՈՐ
ԴԱՍԱԿԱՐԳՆ ԱՆՍԱՆՄԱՆ ՎԱՏԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Ե ՄԱ-
ԾՈՒՄ ԴԵՎԻ ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ: ՊՐՈՒՄՏԱ-
ՐԻԱՏՐ Լ ԳՅՈՒՂԱԳԻՈՒԹՅԱՆ ՄԵԾՓԱՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԳԻՏԱԿՑՈՒՄ ԵՆ, ՎՈՐ ՄԻԱՅՆ ՀԱՄԿՈՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԴԵԿԱ-
ՎԱՐՈՒԹՅԱՄԲ ԽՈՐՏՐԴԱՅԻՆ ԵՐԿԻՐԸ ԿԱՄՐԱԿՆԴԻ
ՀԵՂԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՆՎԱԾՈՒՄՆԵՐԸ Լ ՀԱՅՈՂՈՒԹՅԱՄԲ
ԱՌԱՋ ԿՐՆԹԱՆԱ ԴԵՎԻ ՍՈՑԵԱԼԻԳԱ: ՀԱՄԿՈՍԻՐ-
ՈՒՓՈՐԾՐ ԿԱՐԵՐ ԴԵՐ Ե ԽԱՂՈՒՄ ՄԻՋԱԳԿԱՅԻՆ ԿՈՒ-
ՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ շԱՐՓՄԱՆ ԴԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ-
ՄԵՐ ԱՂՅԵԱՐԻ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՐ ՀԱՓԱԳԱՆՅ ԲԱՐԾՐ
Ե ԲՈՒՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐԻ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻ շՐՋԱՆՈՒՄ:

8-92

Այն անսահման վստահութիւնն ուսերը, վորով ոգտվում եմ եր կուսակցութիւնը բանվոր դասակարգի և վորջ աշխատավորութիւն մասնաշինակ, բանվոր դասակարգի գործի համար կուսակցութիւն մղած չափազանց տեսական պայքարի արդիւնքն ե:

Հատկապես պայքարի փորձում, բոլոր թրջնամիներ ղեմ մղած գափան մարտերում բնվոր դասակարգը համոզվել ե, վոր միայն բայլ շեկներն են հասկանում և իսկապես աշխարհում բանվոր դասակարգի շ հերի ամբ, համոզվել ե, վոր բայլ շեկների կուսակցութիւնը չգրբանվոր դասակարգի առջ վոր ջ կ տն ե, լավագոյն անսահման համարձակ և պրոլետարիատին նվիրված մարտիկների ջոկատ:

Լենինը կուցակցութիւնը հիմնադրման առաջին քսան հիմնագիրն ու որից կուսակցութիւն պայդ կազմեմ ե քաղը ղեկավարել ե Լենինը:

Լենինը հիմնադրել ե մեր պրոլետարի կուսակցութիւնը կողուցել ե նրան տարեց տարի, տարել ե նրան ցարիզմի հարվածների տակ, վարժեցրել և կոփել ե նրան բանվոր դասակարգի դավաճանների դեմ մղած կատաղի պայքարում:

Նրա մարտական առաջնորդութիւնը «մեր կուսակցութիւնը, ծածկված վառուղի ծխով, ամ-

բողջ յերկրում, իր կարող ձեռքով բարձրացրել ե հոկտեմբերի կարմիր դրոշը, ճնշել ե թշնամիներ ղիմադրութիւնը, նախկին ցարական Ռուսաստանում հաստատել ե աշխատավորների ամուր գերիշխանութիւնը»:

«Այն ամենն, ինչ կա պրոլետարիատի մեջ ճշմարիտ վեհ ու հերոսական — ըմբոստ միտք, յերկաթի, անընկճելի, համառ, ամեն ինչ հաղթանարող կամք, սրբազան առելութիւն, առելութիւն մինչև մահ ղեպի ստրկութիւնն ու հալածանքը, հեղափոխական կիրք, վորը սարեր ե շարժում, անսահման հովատ ղեպի մասսաների ստեղծագործական ուժերը, հսկայական կազմակերպչական հանձար, աչք բոլորն իր հրաշալի մարմացումն եր գտել Լենինի մեջ»¹⁾:

Լենինն անձնավորել ե մեր յերկաթե բայլ-շեկիյան կուսակցութիւնը: Բանվորական շարժման պատմութիւն մեջ՝ աշխատավոր մասնաների ղեպի Լենինը տաժած անորինակ վստահութիւնը, կուսակցութիւն վայելած վստահութիւնն ե, վոր սնուցել ե Լենինը պայքարի տասնամյակների ընթացքում:

Մեր կուսակցութիւնը — Մեր կուսակցութիւնը, — ցը բանվորական ե ասում ե Լենինը, — բանվոր

¹⁾ Լենինի մահվան առթիվ կուսակցութիւն կենտկոմի արած ղիմումից:

դասակարգի ազատագրման համար գիտակից, առաջավոր մարտիկների միություն եմ:

Բանվոր դասակարգը կուսակցության մեջ համախմբում է իր մարտիկներից ամենալավերին, բանվոր դասակարգի գործին ավելի նվիրվածներին:

Մեր կուսակցությունը բանվորական է: Նա պայքարում է բանվոր դասակարգի վերջնական նպատակի՝ կոմունիզմի համար: Կուսակցություն հիմնական կորիզը հանդիսանում է նրա բանվորական մասը:

Տեսնենք, թե ինչ կազմ է ունեցել կուսակցությունը 1924 թվի հունվարի 1-ին և 1926 թվի հունվարի մեկին:

Կուսակցության կազմը 1924 թվի հունվարի 1-ին

Անդամներ		
Բանվորներ	Գյուղացիներ	Այլք
150,200	80,600	97,600
46%	24%	30%
Թեկնածուներ		
Բանվորներ	Գյուղացիներ	Այլք
46,100	47,700	23,700
39%	41%	20%
Ընդամենը կուսակցության մեջ յեղել է		
445,900 հոգի:		

Կուսակցության կազմը 1926 թվի հունվարին 1-ին

Անդամներ		
Բանվորներ	Գյուղացիներ	Այլք
386,700	134,100	111,000
61%	21%	18%
Թեկնածուներ		
Բանվորներ	Գյուղացիներ	Այլք
219,800	141,900	72,900
50%	33%	17%
Ընդամենը կուսակցության մեջ յեղել է 1,076,600 հոգի:		

Ի՞նչ է առում ղեկավարը: Դիպրամն առում է, վոր յերկու տարվա ընթացքում բանվորների քանակը խիստ աճել է: Կուսակցության 100 անդամի նկատմամբ բանվորների թիվը 46-ից աճել է մինչև 61, կուսակցության անդամության 100 թեկնածուների նկատմամբ 39-ից մինչև 50: Իսկ յթե վերցնենք կուսակցության բոլոր անդամների ու թեկնածուների քանակը, ապա կտեսնենք, վոր 1924 թվի հունվարի 1-ին 100 անդամ ու թեկնածուներին ընկնում էր 44 բանվոր, իսկ 1926 թվի հունվարի 1-ին՝ 56:

Կուսակցությունը ձգտում է իր շարքերը գրավել բանվոր դասակարգի լավագույն բոլոր

տարրերին: Կուսակցութեան աճումը կանոնավորելու բնագավառում 14-րդ համագումարն առաջարկում է այնպիսի քաղաքականութիւն վարել, «վորի նպատակը պետք է լինի բարձրացնել կուսակցական կազմակերպութիւնների վորակական կազմը, ավելի մեծ թվով բանվորներ զրավել կուսակցութեան շարքերը և շարունակ բարձրացնել կուսակցական պրոլետարական կորիզի տեսակարար կշիռը»: Միաժամանակ համագումարը մերժում է այն քաղաքականութիւնը, «վորը կարող է ունենալ այնպիսի հետևանք, յերբ կուսակցական շարքերը չափից դուրս կուռչեն և կըլցվեն արհմիութիւնների և պրոլետարական կազմակերպութիւնների դպրոցը չանցած կիսապրոլետարական տարրերով»:

Նոր ուղղութիւնով՝ կուսակցութեան շարքերը հենց այդ որինակ ուղեցման քաղաքականութիւն վարելու առաջարկութիւնը, համագումարը դիտում է վորպէս «լենինիզմի հետ վոչինչ չունեցող» առաջարկութիւն:

Յերբեմն հարց է տրվում. — ինչե կուսակցութիւնը բանվորական է, ապա ի՞նչու նրա մեջ կան բավական թվով գյուղացիներ և ինտելիգենտներ:

Կուսակցութիւնն իսկուպէս իր շարքերն է ընդունում վոչ-պրոլետարական խավերից դուրս

յեկածներին, քայց միայն այնպիսիներին, վորոնք ամբողջապէս յեւ լիովին հանգել են բանվոր դասակարգի տեսակետին: Կուսակցութեան մեջ մտնողից պահանջվում է, վոր նա ամբողջապէս համաձայն լինի կուսակցութեան կանոնադրութեանը, անշեղորեն յենթարկվի կուսակցութեան յուրաքանչյուր վորոշման: Բանվոր դասակարգի գործին ծառայելու իր պատրաստակամութիւնը, կուսակցութեան մեջ մտնողը պետք է ապացուցե գործով՝ անկուսակցականների մեջ կուսակցութեան գաղափարների տկտիվ պրոպագանդայով, սոցիալիստական շինարարութեան, կամ թե պրոլետարիատի թշնամիների հետ մըղվող զինված պայքարի ճակատում իր որինակելի աշխատանքով: Տվյալ ընկերը, թեպետ և չի պատկանում բանվորների թվին, մտնում է պրոլետարների գործի համար, կոմմունիզմի պայքարի համար պայքարողների շարքը:

Բայց կուսակցութիւնը սահմանափակումներ է անում կուսակցութեան մեջ մտնելու համար վոչ-բանվորներին՝ գյուղացիներին և հատկապէս ինտելիգենտներին ու ծառայողներին, վորովհետև կուսակցութեան ավելի կայուն մասը հանդիսանում են հենց բանվորները:

Մեր կուսակցութիւնը կապիտալիզմը հանդիսանում է պաշտպանում է նում է բանվորների, աշխատավորութեան վորջ մասնաճիւղի՝ ամենից առաջ մանրաշ-

խառափոր գյուղացու թխանուր թշնամին: Կապիտալիզմի տապալմամբ, պրոլետարական հեղափոխության բռնագործով և աշխատավորության վիթխարի մեծամասնութիւնը: Սոցիալիզմ կառուցելով, պրոլետարիատը միայն իր բարեկեցության համար չի պայքարում. գյուղացութիւնը աղքատութիւնից կազատվի միայն սոցիալիզմի միջոցով: Դրա մեջ և բանվորների և գյուղացիների դաշինքի հիմքը: Մեր բանվորական կուսակցութիւնն իր պայքարով պաշտպանում և աշխատավորության ամենալայն մասսայի շահերը:

Բանվոր դասակարգի, նրա կուսակցության անելիքն է — բացատրել այդ ամեն մի մանր գյուղացու, տնայնագործի և այլն, դաստիարակել նրանցից պրոլետարական հեղափոխության ակտիվ կողմնակիցներ:

Կուսակցութիւնը Մեր կուսակցութիւնը կապված է մասսաների հետ ինչպէս օսնում է և զարկն է, վորը ղեկավարում է ճշմարիտ իր յետմիջ և բանվորների վողջ մասսային: Բայց ամբողջ մասսային ղեկավարելու համար, կուսակցութիւնը պետք է սերտ կապված լինի մասսաներին:

«Կուսակցութիւնը չի կարող ղեկավարել դասակարգին, յեթե նա (կուսակցութիւնը) կապ-

ված չի անկուսակցան մասսաներին. յեթե գոյումն չկա կուսակցության և անկուսակցական մասսաների միջև» (Ստալին):

Ահա ինչու Լենինը միշտ սովորեցրել է կուսակցությանն ամեն պարագայում զտնել բանվորական մասսաների հետ կապվելու ճանապարհները, հաղթահարել բոլոր խոչընդոտները, վորպետքի հնարավոր լինի հասնել նրանց: Ահա ինչու Լենինը միշտ նախատում էր այն ընկերներին, վորոնք հեղափոխական Ֆրազների դիմակի տակ, չեյին կամենում մասսաներին մոտ գնալ, և կուսակցությանը կանգնեցնում էին մասսաներից կտրվելու վտանգի առաջ:

«Մասսային սպասարկելու և նրա ճիշտ դիտակցած շահերն արտահայտելու համար, առաջվոր ջոկատը, կազմակերպութիւնը պետք է իր ամբողջ գործունեութիւնը տանի մասսայի մեջ, գրավելով նրա (մասսայի) բոլոր, առանց բացառութան, լավագույն ուժերը» (Լենին):

Յեթե վտանգավոր է կուսակցության կտրվածութիւնը մասսաներից, ապա պակաս կարեւոր չի և «խվոտիզմի» («պոչիզմի», պոչից գնալու) վտանգը: Կապվելով մասսաների հետ, կոմունիստը չերբեք չպետք է իջեցնի իր հայացքները մինչև մասսայի մակարդակը, այլ ընդհակառակը, պետք է բարձրացնի բանվորական

մասսաների դասակարգային գիտակցութիւնը, և քաշի նրանց դեպի կոմմունիզմը:

Ամբողջ բանվորական մասսան միատեսակ գիտակից չէ: Մենք կուսակցութիւնը հենց նրա համար ենք ավանգարդ անվանում, վոր նա լավ ե հասկանում բանվոր դասակարգի շահերը, կոմմունիստին նրա համար ենք համարում առաջավոր մարտիկ, վոր նա աչքի չե ընկնում ավելի մեծ գիտակցութեամբ, բան շարքային, բանվորական, անկուսակցական մասսան:

Կուսակցութիւնը դասակարգից հեռուն ե տեսնում: Բանվորների այս կամ այն խմբակը յերբեմն ղեկավարվում ե միայն աշտորվա շահով, իսկ կուսակցութիւնը միշտ իր առաջ տեսնում ե բանվոր դասակարգի վերջնական շահերը:

Բանվորների այս կամ այն խմբակը յերբեմն ղեկավարվում ե իր խմբակային շահերով, միայն տվյալ գործարանի բանվորների շահերով, իսկ կուսակցութիւնը միշտ յեւնում ե ամբողջ բանվոր դասակարգի շահերից, վորին պետք ե յենթարկված լինեն բանվորների առանձին խմբակների շահերը: Ոպարտայունիզմը, մենշեիզմը հենց դրանում ե կայանում, վոր բանվոր դասակարգի վերջնական շահերը, ամբողջ բանվոր դասակարգի շահերը զոհ են բերում մանր, աշտորվա և խմբակային շահերին: Կոմմունիստը յերբեք

չպետք ե զնա բանվորների հետամնաց խավերի տրամադրութիւնների պոչից, այլ պետք ե մասսայի վողջ գործունեութեանը միշտ գիտակցված դասակարգային քաղաքականութեան ուղղութիւն տա:

Տեսնենք, թե կուսակցութիւնն ինչպես ե աշխատում այնպիսի կազմակերպութիւններում, ինչպիսին են խորհուրդները, արհեստակցական միութիւնները, կոոպերացիան և այլն: Այդ կազմակերպութիւններում աշխատող կոմմունիստների միջոցով կուսակցութիւնը կապվում ե անկուսակցական լայն մասսաների հետ, տեղեկանում ե նրանց պահանջներին: Այդ լայն հասարակական կազմակերպութիւնները կուսակցութիւնը կապում են անկուսակցական մասսաների հետ:

Բայց կուսակցութիւնը հասարակական կազմակերպութիւնների միջոցով վոչ միայն կապվում ե անկուսակցական մասսաներին, այլ և ղեկ վարում ե այդ հասարակական կազմակերպութիւններին, ապահովում ե նրանց աշխատանքի այնպիսի ուղղութիւնը, վորը համապատասխանում ե հեղափոխութեան խնդիրներին:

Մեր կուսակցութեան պատմութիւնը շատ որինակներ գիտե այն մասին, թե ինչպես բաղշիկները միշտ կարողացել են ճիշտ փոխհարա-

բերություններ կառուցել կուսակցության և ամբողջ բանվոր դասակարգի միջև: Համկոմկուսի փորձի վրա այժմ ամբողջ կոմինտերնը սովորում է մասսաներ գրավել կոմմունիզմի համար:

Վերջինք բազմաթիվ որինականերից մեկը՝ 1017 թ. փետրվարյան և հոկտեմբերյան հեղափոխությունների միջև ընկնող շրջանը:

Ի՞նչ են արել բալլերիկները: Ասե՛լ են նըրանք, արդյոք, թե դավաճան մենշևիկների յետևից գնացող բանվորների հետ մենք չենք խոսի: Կամ մի գուցե բալլերիկները հայտարարել են — թե, չեթե բանվորները գնում են մենշևիկների յետևից, մենք պետք է յենթարկվենք բանվորների կամքին և հաշտվենք մենշևիկներին հետ:

Վճռ. բալլերիկներն այդպես չեն վարվել: Նրանք իրենց ամբողջ աշխատանքը փոխադրել են մոլորված բանվորական մասսաների շրջանը, վորպեսզի պարզաբանեն նրանց ճիշտ պրոլետարական քաղաքականութունը և բանվորական մասսային տանեն իրենց յետևից: Բալլերիկներն անցնում են լուրաքանչյուր բանվորական ժողով, ագիտացիա յեն մղում գործարաններում, հաստոցների (станок) մոտ: Բալլերիկին հալածում են համաձայնողականները, բայց նա միշտ նոր ճանապարհներ է գտնում կապվելու համար

բանվորների հետ, պարզաբանելու նրանց մենշևիկների դավաճանութունը և պրոլետարիատի կողմից իշխանութունը գրավելու անհրաժեշտությունը:

«Բալլերիկին հալածում են վորպես գերմանական լրտես, թքում են բալլերիկի յերեսին, բալլերիկին ձեռակալում են ռազմաճակատում՝ գնդակահարում, բայց և այնպես յերկրագունդը պտտվում է. — բայց և այնպես բալլերիկներն իրենց ասածն են առաջ տանում, համառությամբ, ամենուրեք և ամեն տեղ կրկնում են միևնույն բանը՝ «ամբողջ իշխանությունը խորհուրդներին» «կորչեն կապիտալիստներն ու կալվածատերերը» (Կազանովիչ):

Յեվ բալլերիկների համառ ջանքերը պսակվեցին հաջողությամբ: Հոկտեմբերյան հեղափոխության ժամանակ բանվորների ճնշող մեծամասնությունը գնաց կուսակցության յետևից:

Կուսակցությունն ասե՛ր կուսակցությունը միջուկում ու ամրագրում այն կապիտալիստների դեմ և մամբրուրմուրակա՞ն մղած պայքարում չի կոփքեփումների դեմ մղած վել. իր յերկաթե միասնապայքարում:

Կանությունն և գաղափարական անհաշտությունը կուսակցությանը կոփել է բանվոր դասակարգի ներսում, կուսակցության ներսում տատանումների ու թեքում-

ների դեմ մղած պայքարում: Այդ տատանումներն առաջանում են բանվոր դասակարգի և նրա կուսակցութեան վրա ներգործող մանր բուրժուական տարրերի ճնշման տակ:

Մանր բուրժուազիան ե—մանր առևտրականները, արհեստավորները, անախազործները և գլխավորը՝ գյուղացիութեանը վոր կազմում է բնակչության ճնշող մեծամասնութիւնը: Շրջապատում մենք արդեն հիշել ենք նկ. Լենինի խոսքերը, վոր «գյուղացու մանր, մեկուսացած տնտեսարարութիւնը» սոցիալիզմի պայքարի ընթացքում դարձնում է նրան ավելի պակաս կայուն, քան բանվորներն են թեպետ և գյուղացին նույնպես դաժան շահագործվում է կապիտալի կողմից: Գյուղացին աշխատում է հողի վրա — այդ հանգամանքը ժողովրդական է նրան պրոլետարիատին: Սակայն գյուղացին միաժամանակ հանդիսանում է մանր սեփականատեր — և այդ նրան ժողովրդական է բուրժուազիային:

Գյուղացու նման կացութիւնն առաջ է բերում նրա մոտ, ինչպէս և ամբողջ մանր բուրժուազիայի մոտ, տատանումներ, անկայունութիւն: Նրա ունեցած վճռականութիւնը չի բավականանում, վորպէսզի սոցիալիզմի համար սկսած պայքարն առաջ տարվի մինչև վերջնական հաղթանակը: Մանր բուրժուազիայի տատանումները,

բնականաբար, հատկապէս վորոշակի յերևան են գալիս այն ժամանակ, յերբ հեղափոխութիւնը ապրում է շինարարութեան նշանակալից դժվարութիւններ: Մանր բուրժուան անսահման զմայլվում է շինարարութեան հաջողութիւններով, մանր բուրժուան ամենից շատ է փարթամ հեղափոխական խոսքեր ասում հեղափոխութեան տարած հաղթանակների շրջանում, սակայն նա անմիջապէս լքվում, հուսահատվում է հեղափոխութեան յուրաքանչյուր պարտութիւնից:

Բայց, ի հարկէ, բանվոր դասակարգը չինական պարիսպներով կտրված չի բնակչության մնացած խավերից: Բանվոր դասակարգը շրջապատված է տասնյակ միլիոնավոր մանր ապրանքարտադրողներով՝ գյուղացիներով: Նրանց «չի կարելի դուրս քշել, չի կարելի ճնշել, նրանց հետ պետք է հաշտ ապրել, նրանց կարելի է (և պետք է) վերակերտել, վերադաստիարակել միայն շատ տևական, դանդաղ, զգուշ կազմակերպչական աշխատանքով» (Լենին):

Պրոլետարիատի ղեկավարութիւնը գյուղացութեան նկատմամբ, այդ հենց նշանակում է, վոր բանվոր դասակարգը վերադաստիարակում է աշխատավոր գյուղացուն, իր առաջ խնդիր է դնում գյուղացական ժառանգ դարձնել սոցիալիզմի կայուն կառուցողներ: Մանր ապրանքար-

8-92
1008/35357

արտագրողի վերադաստիարակութիւնը պետք է տեղի ունենա այն չափով, ինչ չափով վոր կվերակերտվի գյուղացական տնտեսութիւնը, սակայն այդ վերակերտումը տարիների և տասնամյակների խնդիր է: Վերադաստիարակելով մանր սեփականատիրոջ, բանվոր դասակարգն իր վրա շարունակ կրում է մանր բուրժուական շրջ-շապատի ճնշումը: Նա ճնշում է գործ դնում կուսակցութիւն վրա, բանվոր դասակարգի վրա, փորձելով առաջացնել այն տատանումները, վոր հատուկ են մանր բուրժուազիային:

«Նրանք, ապրանքաարտադրողները, շրջապատում են պրոլետարիատին բոլոր կողմերից մանր բուրժուական տարերքով, անում են նրան նրանով ալլասերում են նրան, շարունակ պրոլետարիատի ներսում առաջ են բերում բեցի-դիմեր (վերադարձ դեպի վոճրագործութիւն), կամազրկութիւն, բաժան-բաժանութիւն, անհատականութիւն, զրավչութիւնից դեպի լքում կատարվող անցումներ»:

Մենք տեսնում ենք, վոր կուսակցութիւն այս կամ այն մասը յերբեմն բնկնում է մանր բուրժուական ազդեցութիւնների տակ հատկապես հեղափոխութիւն համար ծանր մոմեսաներին: Դրանում է կուսակցութիւն զանազան ոպպոզիցիաների հիմքը: Ավելի հեշտութիւն մը նման ազ-

դեցութիւնների տակ են ընկնում կուսակցութիւն ավելի անկայուն, վոչ-պրոլետարական խավերը: Այսպէս, որինակ, 1923 թ. ընկ. Տրոցկու գլխավորած ոպպոզիցիան, վորին կուսակցութիւն 13-րդ համագումարը բնորոշել է վորպէս մանր-բուրժուական թեքում, ավելի մեծ արձագանք գտավ կուսակցութիւն վոչ-պրոլետարական խավերի մեջ, այն ժամանակ, յերբ կուսակցութիւն բանվորական մասը պաշտպանում էր լենինյան գիծը:

Մանր բուրժուական ազդեցութիւնները թափանցելով կուսակցութիւն ներսը, ջլատում են կուսակցութիւն և բանվոր դասակարգի կամքի միասնականութիւնը, թերահավատութիւն, տատանումների տեղիք են տալիս, այսինքն ոգնում բուրժուազիային: Մանր բուրժուական թեքումները վտագավոր են և նրանում, վոր նրանք հանդես են գալիս հեղափոխական յոգունդներով, լոպունգներ, վոր իբր պաշտպանում են պրոլետարիատի դասակարգային շահերը:

Կուսակցութիւնը վճռական հակահարված է հասցնում մանր բուրժուական ազդեցութիւններին. նրանց դեմ մղած պայքարի ընթացքում կուսակցութիւնը կոփվում է, միշտ նորանոր փորձ կուտակելով մանր բուրժուական տարերքի հաղթահարման գործում:

II ԻՆՉՊԵՍԷ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾ ՄԵՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒ- ԹՅՈՒՆԸ

Մարտական նպատակ- Կուսակցության կառուց-
նեմը—մարտական կա- վածքն անքակտելիորեն կապ-
ռուցվածք ված է այն նպատակների ու
անելիքների հետ, վորպիսին կուսակցությունը
գնում է իր առաջ:

Համեմատենք, թե ինչպես է կառուցված
Համկոմկուսը և ցանկացած սոցիալ դեմոկրա-
տական կուսակցություն, որինակ մենչևիկները
կուսակցությունը Ռուսաստանում (անցյալում):
Սրդեն առաջին իսկ հայացքից մենք նկատում
ենք խոշոր տարբերություն:

Մեր կուսակցությունը կազմված է մի կոոր-
դից, նրա անդամները միացված են կարծիքնե-
րի և կամքի ամբողջական միասնությամբ:

Մենչևիկների մոտ, ընդհակառակը, կան
մի շարք «խաղաղ կենակցող» հոսանքներ, վորոն-
ցից յուրաքանչյուրը կուսակցության քաջում է
տարբեր ուղղությամբ:

Մեր կուսակցությունն ուժեղ է իր շարքերի
յերկաթե դիսցիպլինայով:

Մենչևիկների մոտ կուսակցության ան-
դամներն ոգտվում են «լայն ազատությամբ» և
իրենց գործունեության ինքնացրում չեն սահ-
հանափակվում դիսցիպլինայով:

Մեր կուսակցությունը միշտ յեղել է պրո-
դետարիատի պողպատե, միասնական և դիսցիպ-
լինայի լենթարկված կուսակցությունը:

Իսկ մենչևիկները ներկայացրել են իրեն-
ցից թափթփված, փխրուն մի կուսակցություն:

Ինչպես է, վոր նման տարբերություն կա
կառուցվածքների միջև: Ինչո՞ւն է պատճառը:

Պատճառը նրանումն է, վոր տարբեր են այն
նպատակներն ու անելիքները, վոր դրել են ի-
րենց առաջ բայլչևիկներն ու մենչևիկները:

Բայլչևիկներն իրենց առաջ խնդիր ելին դը-
րել պայքարել պրոլետարիատի դիկտատուրայի
համար: Իրենց կուսակցությունը բայլչևիկները
կառուցել են այնպես, վորպեսզի նա ընդունակ
լինի առաջնորդելու պրոլետարիատին բուրժու-
ազիային տապալելու համար: Մենչևիկները միշտ
խուսափել են բուրժուազիայի դեմ հեղափոխա-
կան պայքար մղելուց,—և նրանց կուսակցու-
թյունն իշխանության զրավելու և իրենց ձեռ-
քում պահելու պաքարի համար յեղել է ան-
ընդունակ:

Վե՞՞ն այն մասին, թե ինչպես կառուցել
կուսակցությունը, ծագել է դեռ կուսակցու-
թյան 2-րդ համագումարում, 1903 թ., յերբ
տեղի չե ունեցել Ռուսաստանի Սոցիալ Դեմոկրա-

տական Բանվորական Կուսակցության (ՌՍԴԲԿ¹⁾) պառակտումը: ՌՍԴԲԿ բաժանվել է յերկու մասի՝ բալլևիկներին և մենշևիկներին:

Վեճն այն մասին եր, թե ով պետք է հաջրվի Կուսակցության անդամ: Բալլևիկները, վորոնք կամենում էին ստեղծել մարտական, կենտրոնացած Կուսակցություն, անդամության պարտադիր պայման էին համարում Կուսակցության վորևե գաղտնի կազմակերպության մեջ մտնելը: Իսկ մենշևիկները, վորոնք ցանկանում էին ստեղծել «լայն», փխրուն Կուսակցություն, Կուսակցության մեջ մտնելիս պահանջում էին միայն ընդունել ծրագիրը և աշխատել Կուսակցության հսկողության տակ:

Այն նպատակներն ու անելիքները, վոր ղեկում է իր առաջ Կուսակցությունը, սահմանում են նրա կառուցվածքը: Կուսակցության շինարարության խնդիրները մենք չերեք չպետք է դիտենք առկախ, առանց հաշվի նստելու հեղափոխության ընդհանուր խնդիրների հետ: Ա-

1) Մինչև 7-րդ համագումարը (մարտ, 1918 թ.) մեր Կուսակցությունն անվանվել է ՌՍԴԲԿ (բալլևիկներին): 7-րդ համագումարում նա վերանվանվել է ՌԿԿ (բ) — Ռուսաստանի կոմունիստական Կուսակցություն (բալլևիկներին), իսկ 14-րդ համագումարում նա ստացել է Համկկ (բ.):

մենսին: Կուսակցության շինարարության խնդիրները մենք վճռում ենք այնպես, վորպեսզի Կուսակցությունը կարողանա ավելի հաջողությամբ պայքարել պրոլետարիատի դիկտատուրայի ամրապնդման ու սոցիալիստական շինարարության զարգացման համար:

Կուսակցությունը Կուսակցության կազմակառուցված է զեկերպչական կառուցվածքի մոկրասական կենցրոզեկավար սկզբունքը հանդեցման հիմունքով սանում է ղեմակրատական կենտրոնացումը, — ասվում է Կուսակցության կանոնադրության մեջ:

Կուսակցության ղեկավարությունը կենտրոնացված է՝ Կուսակցական ստորին մարմինները չենթարկվում են բարձր մարմիններին, Կուսակցության գլուխ է կանգնած Կենտրոնական Կոմիտեն, վորն ընտրվում է Կուսակցության հերթական համագումարներում: Կենտրոնական Կոմիտեն — միասնական շտաբն է, վոր ղեկավարում է Կուսակցության վողջ աշխատանքը: Այդ կենտրոնացումը ղեմակրատական է վարից մինչև վեր — բշիշի բյուրոյից մինչև կենակում Կուսակցական բոլոր մարմիններն ընտրվում են: Նրանք պատասխանատու են իրենց Կուսակցական կազմակերպության առաջ և պարտավոր են պարբերաբար նրանց առաջ հաշվետու լինել:

Հիմնական կուսակցական կազմակերպությունը հանդիսանում է բջիջը: Կուսակցության հենարանն ու ամրոցը հանդիսանում է Փաբրիկա-գործարանային բջիջը: Վորովհետև նա ավելի մոտ է բանվորական մասսային և հանդիսանում է մասսային, անկուսակցական բանվորների մեջ կուսակցության ազդեցության հիմնական տարածողը: Փաբրիկա-գործարանային բջիջի միջոցով կուսակցությունը հաշվի չէ առնում բանվորական մասսաների տրամադրություններն ու պահանջները: Փաբրիկա-գործարանային բջիջներում հավաքված է կուսակցության հիմնական, բանվորական մասը: Բանվոր կոմսունիստներն, իրենց բջիջի միջոցով մասնակցում են կուսակցության քաղաքականության բոլոր հարցերի քննությանն ու փորձմանը:

«Յուրաքանչյուր գործարան պետք է լինի մեր ամրոցը» — գրել է Լենինը դեռ 1902 թվին: Կուսակցության բջիջային հիմունքով կառուցելը բղխում է մեր կուսակցության հեղափոխական բնույթից: Վորովհետև միայն գործարանային բջիջներն են հնարավորություն տալիս հարատև կապ պահպանելու բանվորական մասսաների հետ և հարկավոր մոմենտին պայքարի համար մոբիլիզացիայի յենթարկելու բանվոր դասակարգի ուժերը: Սոցիալ-դեմոկրատական փոչ մի կու-

սակցություն չի կառուցված բջիջային հիմունքով: Ներկայումս, Համկոմկուսի որինակով, կոմսունիստական բոլոր կուսակցությունները վերակազմման են յենթարկում իրենց շարքերը Փաբրիկա-գործարանային հիմունքով:

Կուսակցական մարմիններում կուսակցությունն ընտրում է իր ամենալավագույն յեզ փորձված անդամներին: Ճնշող մեծամասնությամբ կուսակցական կոմիտեների գլուխ են կանգնած բայրեկիյան հին գվարդիայի ներկայացուցիչները: Իսկ լավերից լավերին, ամենակոփված ու վաստակավոր մարտիկներին կուսակցությունն ընտրում է կենտրոնական կոմիտեյի մեջ:

1923 թ. ոպպոզիցիան, ընկ. Տրոցկու գլխավորությամբ, ամեն կերպ փորձում էր խախտել կուսակցության անդամների մասսայի վստահությունը դեպի կուսակցական ապարատը, դեպի կուսակցության ղեկավարությունը: Իհարկե, կուսակցական ապարատի աշխատանքներում կան թերություններ, նրանց հարկավոր է ուղղել: Իսկ ոպպոզիցիան աշխատում էր փրշել կուսակցական ապարատը, փորձում էր կուսակցությունը հակադրել ապարատին: Ներկայումս կուսակցական ապարատի վրա այդ նույն հարձակումն է կատարում միացյալ ոպպոզիցիան ընկ. Տրոցկու և Զինովյեվի գլխավորությամբ:

Կուսակցութիւնը վճռական հակահարված տվեց օպպոզիցիայի այդ հարձակումներին: Բայ՝ շեփմը (լենինիզմը) յերբեք չի հակադրել կուսակցութիւնը ապարատին: Բայ՝ շեփմը տեսակետից, այդ — տարրական անդրադիտութիւն է, քանի վոր կուսակցութիւնը չկա առանց ապարատի: Դուրս քաշեցեք կուսակցութիւնից ապարատը, և կուսակցութիւնը կվերածվի ժողովրդական փոշիացած ժառանգի» (Բուխարին):

Կուսակցութիւնը գիտե, վոր կուսակցութիւն ապարատի դեմ մղած օպպոզիցիայի պայքարը, բայ՝ շեփմի կազմակերպչական հիմունքների դեմ մղած պայքար է, կուսակցութիւն լենինյան ղեկավարութիւնի դեմ ուղղած պայքար է:

Կուսակցութիւնը գիտե, վոր առանց հեղինակավոր մարմինների չի կարող գոյութիւն ունենալ պայքարող պրոլետարական կուսակցութիւն:

Դիսցիպլինա Խստագոյն կուսակցական դիսցիպլինան, — ասվում է կուսակցութիւն կանոնադրութիւն մեջ, — հանդիսանում է կուսակցական բոլոր կազմակերպութիւնների ամենատաշին պարտականութիւնը:

Դիսցիպլինան հանդիսանում է կուսակցութիւն գոյութիւն և նրա պայքարի հաջողութիւնի գլխավոր պայմանը: Կուսակցութիւնն ուժեղ է,

յեթե նրա բոլոր անդամները գործում են վորպէս մի ամբողջութիւն: Առանց դիսցիպլինայի կուսակցութիւնը չէր կարող կենսագործել իր առաջ դրված հսկայական անելիքները, կքայլեր:

Կուսակցութիւնը պետք է հավատացած լինի, վոր նրա յուրաքանչյուր անդամը կիրաւործի կուսակցութիւն ամեն մի վորոշում, անգամ յեթե նա այդ վորոշման հետ համաձայն չէ: «Փոքրիկ գործ է — իրաւործել այն վորոշումները, վորոնց հետ համաձայն ես: Դժվարութիւնը նրանում է, վորպէսզի յենթարկվես այն վորոշման, վորի հետ համաձայն չես: Դիսցիպլինայի յենթարկված լինելը կաշանում է հենց նրանում, վորպէսզի իր անձնական կամքը յենթարկի կուլեկտիվի կամքին, կուսակցական մեծամասնութիւն կամքին, անի այն, ինչ ուղղում է կուսակցութիւնը, ինչ նա անհրաժեշտ է համարում» (Սորին):

Կուսակցութիւն մեջ մանելը կամավոր է: Բայց, յերբ դու արդեն Համկոմկուսի անդամ ես դարձել, կարողացիր պահպանել բայ՝ շեփմի դիսցիպլինան: Յուրաքանչյուր կոմունիստ պրոլետարական մարտիկ է: Մենք վարում ենք աշխարհիս յերեսին շտեմնված վիթխարի պայքար բուրժուազիայի դեմ: Մենք բոլոր կողմերից

ըը շապատված ենք թշնամիներով: Սոցիալիզմը մենք կառուցում ենք թշնամու անընդհատ կրակի տակ: Մեր ուժը — բանվոր դասակարգի և նրա ավանգարդի ուժը՝ հենց այդ կազմակերպվածությունն և դիսցիպլինան է: Ահա ինչու էնինն ասում ե. —

«Ով թեկուզ վորեվե չափով թուլացնում ե պրոլետարիատի կուսակցության յերկաթե դիսցիպլինան (նախկապես նրա դիկտատուրայի ժամանակ), նա փաստորեն ոգնում ե ըուրժուազիային ընդդեմ պրոլետարիատի»:

«Անշուշտ, այժմ արդեն համարյա յուրաքանչյուրը տեսնում ե, վոր բայլշեիկներն իշխանության դուրս չելին կարող մնալ վոչ թե յերկուս ու կես տարի, այլ և յերկուս ու կես ամիս, առանց մեր կուսակցության խստագույն, իսկապես յերկաթե դիսցիպլինայի» (գրված ե 1920 թվին):

Աստագույն, իսկապես յերկաթե դիսցիպլինան մեր կուսակցությունը կոփել ե պայքարի տասնամյակների ընթացքում: Նրա պահպանման և ամրացման հանգամանքից ե կախված կուսակցության աշխատանքի հետագա հաջողությունը:

Կուսակցության բայլշեիկյան միասնությունն ապահովող գլխավոր յերաշխիքը հանդիսանում ե

դիսցիպլինան: Կուսակցության միասնությունից ե կախված պրոլետարական դիկտատուրայի ամրությունը:

«Բայլշեիկյան կուսակցության բոլոր հաջողությունների հիմնական նախապայմանը միշտ յեղել են պողպատի միասնությունը և յերկաթե դիսցիպլինան, հայացքների իսկական միասնությունը լենինիզմի հոդի վրա» (Կենտկոմի և կենտրոնական վերահսկիչ հանձնաժողովի առ 17 հունվարի 1925 թվի միացյալ պլենումի բանաձևից):

Այդ միասնությունը ստեղծվել ե պայքարի շատ տարիների ընթացքում:

«Միասնության» յոգունգը շատ հաճախ առաջադրել են ռուսական բանվորական շարժման ռադիկալիզմի ստանդարտական հոսանքները: Մասնավորապես, միասնության համար չափազանց չեռանդով պայքարել ե այն հոսանքը, վորին գլխավորել ե ընկ. Տրոցկին (տրոցկիզմ): Բայց միասնության ելությունն ու հասկացողությունը միանգամայն տարբեր են յեղել բայլշեիկների և ռադիկալիզմի ստանդարտների մոտ: Հատկապես ռադիկալիզմի ստանդարտների դեմ մղած պայքարի ընթացքում ե աճել ու ամրացել կուսակցության բայլշեիկյան միասնությունը:

Մենշեիկները և Տրոցկու համար կուսակցության միասնությունը նշանակում եր տուր-

բեր հոսանքների միություն, հոսանքներ, վոր այս կամ այն հարցի առթիվ համաձայնության են գալիս միմյանց հետ:

Լենինը 1910 թվին այսպիսի գնահատական ե տվել կուսակցության այն «միացման», վոր պատկերում եր ընկ. Տրոցկին.

«Հաշտեցնել անձնավորություններին և խմբակներին — դրանումն ե գլխավորը: Յեթե նրանք չեն համաձայնվում ընդհանուր գիծ տանելու համար, պետք ե այդ գիծը մեկնաբանել աջակց, վորպեսզի նա ընդունելի լինի բոլորի համար: Ապրիլ ե ապրելու հնարավորություն տուր ուրիշներին»:

Բայլճեկներն այդպես չեյին հասկանում կուսակցության միասնությունը: Նրանք միշտ մերժել են մենչեիկյան-առողջկիստական խորհուրդը՝ «ապրիլ ե ապրելու հնարավորություն տուր ուրիշներին»: Լենինը ստեղծել ե դիսցիպլինայով և հայացքների անալոգիկ միասնությամբ ամուր կուսակցություն: Կուսակցություն — վորոշ ծրագրի հողի վրա կամավոր կերպով միացված մարտիկների միություն ե: Մեր կուսակցության զաղափարական հիմունքը — Լենինի ուսմունքը, լենինիզմի հետեւողական, վոչ մի թեքում չընդունող կենսագործումն ե: Յեւ կուսակցությունը չի կարող թույլատրել, վորպեսզի այդ գա-

ղափարական հիմունքից աննշան նահանջ կատարվի:

Մեր կուսակցության պատմությունը լիքն ե գաղափարական մարտերի յերկար շարքով, մարտեր, վոր վարել ե Լենինը կուսակցության հայացքների հստակության համար: Լենինն անխնա պայքարում եր այն ամենի հետ, ով թեկուզ աննշան չափով փորձով եր շեղել կուսակցությունն իր նշած ճշմարիտ ճանապարհից:

Այդպես եր Լենինը վարվում այն տարիներում, յերբ նա կառուցում եր կուսակցությունը, յերբ նախապատրաստում եր նրան գալիք պրոլետարական հեղափոխության համար: Սակայն նա ավելի մեծ թափով եր վարում կուսակցությանը ճշմարիտ ուղիից շեղելու փորձերի դեմ՝ մղած իր պայքարն այն ժամանակ, յերբ կուսակցությունն արդեն իշխանության գլուխ ե կանգնում: Այդ անհրաժեշտ եր, վորովհետեւ այդ դեպքում կուսակցության քաղաքականությունն ազավաղելը կարող ե կործանիչ նշանակություն ունենալ հեղափոխության համար: Ընկ. Կամենյեվը, յերբ ամբողջ կուսակցության հետ միասին պայքարում եր հակալենինյան թեքումների դեմ, ճիշտ ե ասել (1924 թ.), վոր «Յերբ հարց ե ծագում այն մասին, վոր դուք ե թե, կառավարող կուսակցության համար ավելորդ շռայլու-

թյուն ե իդեոլոգիայի խիստ մաքրությունը, իդեոլոգիական ճակատում պայքարելը, այս կամ այն ընկերով կողմից կատարված սխալի բացարձակ հրապարակելը, մենք ասում ենք, վոր այդ ըստ Լենինի չեք լինի: Ըստ Լենինի, հաղթական պրոլետարական հեղափոխության կիրառման համար անհրաժեշտ ե, վորպեսզի կուսակցության նպատակը ճշգրիտ գիտակցվի, վորպեսզի նրա շարքերը միացյալ լինեն, անհրաժեշտ ե նրա շտաբի միաձայնությունը, ղեկավարության միասնությունը»:

Ահա ինչու մեր կուսակցությունն այնքան յեռանդուն եր պայքարում 1923 24 թ. թ. ոպպոզիցիայի, նոր ոպպոզիցիայի (14-րդ համագ.) ե ներկայիս միացյալ ոպպոզիցիայի հակալենինյան սխալների դեմ:

Դադափարական անհաշտությունը կուսակցության միասնության պահպանման անհրաժեշտ պայմանն ե:

Ներկուսակցական Մեր կուսակցությունը
գեմոկրատիան յեվ կառուցված ե այնպես, վոր
գիսցիպլինան նրա մեջ ներկուսակցական
դեմոկրատիան միաձուլված ե յերկաթե ղիսցիպլինայի հետ:

Ներկուսակցական դեմոկրատիան նպատակունի բարձրացնելու կուսակցության անդամե-

րի ակտիվությունն ու գիտակցությունը: Կուսակցությունը ձգում ե, վորպեսզի նրա յուրաքանչյուր անդամը կուսակցական կյանքում ցույց տա ամենագործունյա մասնակցությունը: Կուսակցությունն իրեն խնդիր ե դնում «բարձրացնելու կուսակցական ամենալայն մասսաների ակտիվության, կուսակցության քաղաքականության կարեւորագույն հարցերի ըննության ե վորոշման գործում» (14-րդ կուսհամագումարի վորոշումներից): Կուսակցությունը ձգտում ե «տարածելու Լենինի ուսմունքի հիմունքները կուսակցության ամենալայն շրջաններում» (նույն տեղը): Լենինի դմը կուսակցության անդամին հնարավորություն ե տալիս ճիշտ հասկանալու կուսակցության քաղաքականության խնդիրները:

Ներկուսակցական դեմոկրատիայի կիրառման հնարավորությունները կախված են մեր պաշարի պայմաններից: Որինակ, քաղաքացիական կռիւների շրջանում, կուսակցությունն ըստիպված եր նեղացնել ներկուսակցական դեմոկրատիայի շրջանակները: Այն ժամանակ, կուսակցության բոլոր ուժերը կենտրոնացված եյին հակահեղափոխության դեմ մղած ղինված պայքարում: Ամբողջ կուսակցությունը զարձել եր մի ուղղական ճամբար (լադեր): Հաճախ կարգադրությունների արագությունից եր կախված

պայքարի չեղը: Կուսակցութեան պայքարի դեկավարութեան մեջ պահանջվում էր խիստ կենտրոնացում: Յեզ մենք տենում ենք, վոր կենտրոնացումը, ռազմական հրամանների ձևով՝ այն ժամանակ գերակշռում էր: Կուսակցական մարմինների մեծամասնությունը նշանակվում էր վերելից Յեզ յեթե իմպերիալիստներին հաջողվի մեզ պատերազմի մեջ քաշել, ապա կուսակցությունը նորից ստիպված պիտի լինի մի կողմը դնելու ներկուսակցական դեմոկրատիան:

Սակայն ներկա պայմաններում ներկուսակցական դեմոկրատիայի լայն կիրառումն անշուք անհրաժեշտ է: Նախորդ զրույցում մենք կարգացինք, թե ինչպես բարձրացել է բանվորների և գյուղացիների անկուսակցական մասսայի ակտիվությունը: Վերապես մեր անա «դեկավարությունը բանվոր դասակարգի նկատմամբ, վերապես՝ զի պահպանվի բանվոր դասակարգի և գյուղացության դաշինքը, կուսակցության անդամների ակտիվությունը պետք է աճի ավելի արագ, քան անկուսակցական մասսաների ակտիվությունը: Դրան հասնում ենք ներկուսակցական դեմոկրատիայի համառ կիրառմամբ: Կուսակցության 14-րդ համագումարը պահանջում է վերապես չամկնակում իր բոլոր բաղկացուցիչ մասերում

կանգնի հետևողական ներկուսակցական դեմոկրատիայի ուղիի վրա»:

Ներկուսակցական դեմոկրատիայի կիրառումը նպատակ ունի ամրապնդելու կուսակցական շարքերը: Կուսակցության քաղաքականության խնդիրները կարող են քննության լինել կուսանդամների կողմից միայն մինչև կուսակցական վորոշում ընդունելը: Նման քննությունը պետք է ոգնի ընդունված վորոշումները գիտակցաբար կիրառելուն:

Կուսակցական դիսցիպլինայի ամրության գլխավոր պատճառներից մեկը լինին համարում է «պրոլետարական ավանգարդի (այսինքն կուսակցության) գիտակցությունը» և այն, վոր կուսակցությունը կկարողանա «կապվել, մոտենալ, և վորոշ չափով, յեթե ուղում եք — ձուլվել աշխատավորության ամենալայն մասսայի հետ»: Ներկուսակցական դեմոկրատիան բարձրացնում է կուսակցության անդամների ակտիվությունը, բարձրացնում է «պրոլետարական ավանգարդի գիտակցությունը»: Նա միաժամանակնպատակ ունի և կուսակցությունն անկուսակցականների հետ կապելու գործում, վորովհետև, քանի գիտակից է կուսակցության անդամը, այնքան ավելի նա կարողանում է հաջողությամբ կիրառել կուսակցության դիժն անկուսակցականների շրջանում:

Ներկուսակցական գեոմերախան, այդպիսով, ամբացնում է կուսակցութեան ներքին դիպուկահան:

Փրակցիաներն ու կուսակցութեան բալլերիկ-խմբավորումներն յան միամտութիւնը վոչինչ անբույժեցելի չեն ընդհանուր չունի ֆրակցիաների և խմբավորումների գոյութեան հետ:

Կուսակցական կազմակերպութեան շրջանակներում, կուսակցական ժողովներում, կոնֆերանսներում, համագումարներում, կուսակցութեան անդամը հնարավորութիւն ունի արտահայտելու իր տեսակետները կուսակցութեան քաղաքականութեան բոլոր հարցերի վերաբերյալ: Կուսակցութիւնն իր համագումարների բանաձեւներում, նույնպէս և կենտկոմի հուլիսյան պլենումը (1926 թ.), առաջարկում են մեծագուշն ուշադրութիւնը դարձնել կուսակցութեան անդամների կողմից արվող կուսակցական ապպարատի աշխատանքի պակասներին, կուսակցական գծի խեղաթիւրման մասին արվող բոլոր ցուցմունքներին: Առողջ ընդհանրութիւնը, վոր նպատակ ունի ոգնելու կուսակցութեան աշխատանքին, անկասկած հաշվի է առնվում: Հատկապէս մտքերի փոխանակութեան կարգով, կուսակցական կազմակերպութեան կողմից պայքարի փորձի ընդհանրացման կարգով և մշակվում կուսակցու-

թեան տարիտիկան: Սակայն, յեթե կուսակցութիւնը վորոշակի վորոշում է ընդունել, այդ վորոշումը պետք է իրագործվի կուսակցութեան բոլոր անդամների կողմից առանց բացառութեան:

Փրակցիան կազմակերպվում է կուսակցութեան կազմակերպչական շրջանակներից դուրս: Կուսակցութեան թիկունքում նրա անդամների այս կամ այն խմբակը ըննում է կուսակցական գծի դեմ պայքարելու միջոցները, մշակում են իրենց հայացքներն արդեն կուսակցութեան կողմից ընդունված հարցերի նկատմամբ, տաճմնում են իրենց խմբակային դիսցիպլինան, վորը հակադրվում է հակակուսակցական դիսցիպլինային:

Պառակտողական, ֆրակցիան աշխատանքի վառ որինակ է տալիս Լաշեիչի, Բելենսկու և ուրիշների գործը, վոր քննվել է Կենտկոմի և կենտրոնական վերահսկիչ հանձնաժողովի միացյալ պլենումում (1926 թ. հուլիս):

Մի խումբ ընկերներ կուսակցութիւնից գաղտնի կուսանդամների ժողով են հրավիրվել ժողովականների հատուկ ընտրութեամբ: Այդ ժողովում կոչ են արել պայքարելու Կենտկոմի դեմ, կուսակցութեան գծի դեմ: Յերբ այդ մասին տեղեկացել է կենտրոնական վերահսկիչ հանձնաժողովը, վերջինս ընկերներին պատասխանատ-

վության և կանչել նրանց պառակտողական քայլի համար, կուսակցության բարձր մարմնի առաջ կուսակցության դեմ կազմակերպված այդ ֆրակցիոն յերկրթի մասնակիցներին վրամանք սկզբում փորձել են նույնիսկ ժխտել ժողով հրավիրելու փաստը և կտրականորեն հրաժարվել են թվել ժողովի մնացած մասնակիցներին:

Թույլատրել ֆրակցիաների կազմակերպելը — կնշանակել կործանել կուսակցության լենինյան միասնականությունը, կուսակցությունը դարձնել հոսանքների միություն: Ֆրակցիան նոր կուսակցությունն է իր սաղմային վիճակում: Թույլատրել ֆրակցիաները, նշանակում է վերացնել կուսակցական ղեկավարություն միասնականությունը, իսկ վերոմիջոց կուսակցությունը կառավարող և, ապա կուսակցական ղեկավարություն յերկուսելը իր հերթին կառավարան պետություն և հեղափոխության ղեկավարության յերկուսելը:

Դեռ մոտ անցյալում ընկ. ընկ. Զինովյեֆև ու կամեններ, վերոնք այժմս ընկ. Տրոյկու հետ միասին կուսակցության մեջ ֆրակցիոն աշխատանք են կատարում, շատ լավ պարզաբանել են ֆրակցիաների և խմբավորումների վրջ հակայական փաստը: Տեսնենք, թե ինչ է ասել ընկ. Զինովյեֆև այդ հարցի առթիվ 1923 թվին, ընկ.

Տրոյկու ոպպոզիցիայի դեմ մղած պայքարի ընթացքում և ինչ է անում ոպպոզիցիան այժմ 1926 թվին:

Ինչ է ասել ընկ. Զինովյեֆև 1923 թվին

«Իշխանություն ամենաթույլ յերկուսելը պրոլետարական ղեկատուության կործանումն է: Յեթե մենք ղեկացել ենք, չնայած բոլոր դժբախտություններին, վեր թափվել են մեր վրա բոլոր կողմերից, ապա միայն նրա համար, վեր կուսակցությունը մեզ մոտ յեղել է միաձուլ»:

(1923 թ. դեկտեմբերի 31-ի դեկլարումից)

«Թույլատրել ֆրակցիոններականությունը և խմբավորումները մեր կուսակցության մեջ ներկայումս նշանակում է թույլատրել իր սաղմի մեջ յերկու կառավարություն, աչխնքն թույլատրել պրոլետարական ղեկատուության յերկուսվելը, այսինքն պատրաստել պրոլետարական ղեկատուության կործանումը»:

(1923 թվի դեկտեմբերի 11-ի ճառից):

Ինչ է անում ոպպոզիցիան 1926 թվին

«Ֆրակցիոն պայքարի պատասխանատվությունը բարձելով այդ պայքարին մասնակցած կուսակցության բոլոր անդամների վրա, կուսակցությունը չի կարող պառակտողական այլ

պայքարի համար քաղաքականապես պատասխանատու չհամարել 14-րդ համագումարի ուղղորդիչի ղեկավար, Համկոմկուսի կենտկոմի քաղբյուրոյի անդամ ընկ. Զինովյեվին, վորի համախոհները ահաբեկագուշն մասնակցութիւն են ցույց տալիս ֆրակցիոն աշխատանքին և ոգտագործում են ընկ. Զինովյեվին յենթիկ : Կոմինտերնի գործկոմի ազգաբարտը, առավել ևս, վոր ընկ. Զինովյեվի կողմից իր համախոհներին դատապարտելու և նրանցից անջատվելու անհշան փորձ անգամ չի յեղել» :

(Համկկ (ք) յեվ ԿԷՀ միացյալ պլենումի՝ Լաշեվիչի և ուրիշների գործի առթիվ - «Կուսակցութիւն միասնութիւն մասին» ընդունած բաձակից) : Գ

1923 թվից սկսած մեր պայքարի պայմանները բարդացել են : Մենք աճում ենք, ամբանում են տնտեսութիւն սոցիալիստական տարբեր, սակայն միաժամանակ ուժեղանում են յեվ դժվարութիւնները, վորոնց մենք պետք է հաղթահարենք : Ուստի և, 1923 թվից սկսած, ֆրակցիաների ու խմբավորումների վտանգը կուսակցութիւն համար աճել է, և միանգամայն ճիշտ են միում ընկ. Զինովյեվի խոսքերը, ասված 1923 թվին, տրոցկիզմի դեմ տարված դիսկուսիայի պայմաններում, իտքեր, վոր պարզա-

բանում են լենինիզմի զաղափարները կուսակցութիւն միասնութիւնը վերաբերող խնդրում : Բայց փոխվել են Զինովյեվի ու Կամենևի գլխավորութեամբ աշխատող մի խումբ ընկերների գործերը : Նրանք լենինիզմից սահեցին և ընկան տրոցկիզմի գիրկը :

Կուսակցութիւնը չի հանդուրժի ֆրակցիոն աշխատանքը : Կուսակցութիւն 14-րդ համագումարը հանձնարարել է կենտկոմին «վճռական պայքար մղել կուսակցութիւն միասնակցութիւն խախտման ամեն տեսակի փորձերի դեմ, անկախ այն բանից, վորտեղից կծագեն զրանք և ում ղեկավարութեամբ կկատարվեն» :

Կուսակցութիւնը հիշեցնում է ֆրակցիոններականներին այն, ինչ ասված է 10-րդ համագումարում ընդունված «կուսակցութիւն միասնութիւն մասին» լենինյան բանաձևում. —

«Համագումարն առաջարկում է անհապաղ ցրել այս կամ այն պատճառների վրա ստեղծված բոլոր խմբակներն առանց բացառութիւն և հանձնարարում է բոլոր կազմակերպութիւններին խստապես հետևել արգելելու համար վոր և է ֆրակցիոն յելույթ : Համագումարի այս վորոշման չկատարելուն պետք է անպայման հետևի կուսակցութիւնից անմիջապես արտաքսելը» :

Ներկայիս ուղղորդի: Մենք արդեն ասել ենք, ցիմն չեմ կուսակ- վոր սովորաբար թեքումները ցույց են հանդես եկն դալիս այն ժամանակ, յերբ յերկիրն ապրում է լուրջ դժվարութիւններ: Այդ ժամանակ առաջ են գալիս տատանումներ կուսակցութեան առանձին խավերի մեջ, այդ ժամանակ կուսակցութեան ավելի անկախուն մասերը հեշտութեամբ յենթարկվում են մանր բուրժուական ազդեցութիւններին:

Հակալենինյան թեքումները դարգացել են 1920—21 թ., յերբ կուսակցութիւնը դժվարագուշն անցում էր կատարում ռազմական կոմունիզմից դեպի նեպը: 1923 թվին աշնանը մենք ապրել ենք անսեռական ճգնաժամ, յերբ գլուղը, վորպես գնորդ, արդյունաբերական ապրանքների բարձր գներէ հետեանքով «գործադուլ էր հայտարարել»: Վերջապես, 14-րդ համագումարին և ներկայումս մենք դժվարութիւններ ենք ապրում յերկրի ինդուստրիացման ինդրի իրագործման ասպարիզում. ոգտագործված է արդյունաբերութեան ամբողջ հին կահավորումը, անհրաժեշտ է յերկրի ներսում միջոցներ գտնել արդյունաբերութեան վերակահաճութեան համար, նոր գործարաններ կառուցելու համար: Ներկայիս ուղղորդիցիան արտահայտում է հենց այն տատանումները, վոր հանդես են լիկել կուսակցու-

թեան (շատ փոքր) մասի մեջ մեր ապրող զրգ- վարութիւնների հետեանքով: Նաարտահայտում է նույնպես գլուղից արդյունաբերութեան մեջ հոսող բանվոր դասակարգի անկախուն նոր խավերի տրամադրութիւնները:

Յերբեմն նման տարակուսական հարց ես լսում.—ինչպէս կարող է պատահել, վոր կուսակցութեան վաստակավոր առաջնորդները դառնում են հակալենինյան թեքումների կրողներ:

Բայց արդեն լենինը մատնանշել է, վոր սխալվել կարող են ամենքը և անգամ ամենահեղինակավոր առաջնորդը: Կարևոր է միայն չախնել իր սխալի վրա, և ժամանակին հրաժարվել նրանից:

«Ամեն վոք դիտե, վոր մեծ տարածայնութիւններն աճում են յերբեմն ամենափոքր, անշան նուշխիսկ սկզբում, տարածայնութիւններից: Ամեն վոք դիտե, վոր անշան վերքը կամ նուշխիսկ ճանկաւածքը, վորպիսիները յուրաքանչյուրն իր կյանքում ստացել է տասնյակներով, ընդունակ են վտանգավոր և անգամ մահացու հիվանդութիւն դառնալու, յիթե վերքը թարախակալի, յիթե արյան վարակումն առաջանա: Այդպես է լինում բոլոր, նուշխիսկ զուտ անձնական, կոնֆլիկտների ժամանակ: Այդպես է լինում և քաղաքակրթութեան մեջ:

Ամեն մի, նույնիսկ աննշան, տարածա-
նություն կարող է դառնալ բազաքահանապետ
վտանգավոր, յեթե հնարավոր է հանդիսանում
այն, վոր այդ տարածանությունը կզարգանա
մինչև պառակտում» (Լենին)։

Նոր ոպպոզիցիան մոռացել է լենինյան այդ
նախազգուշացումը։ Նա վոչ միայն չի հրաժար-
վել իր սխալներից, սխալների, վոր դատապարտ-
ված է կուսակցության 14-րդ համագումարի կող-
մից, այլ շարունակում է պնդել և զարգացնել
այն։ Ընկ. Ընկ. Կամենյեվի և Զինովիեվի գլխա-
վորությամբ նոր ոպպոզիցիան, Լենինի ուսմուն-
քից սահել է դեպի արոցկիզմը, դեպի այն տրոց-
կիզմը, վորի դեմ, ամբողջ կուսակցության հետ
միասին կատաղի պայքար է մղել մի քանի տարի
շարունակ։ Կուսակցության ու նրա կենտրոնա-
կան Կոմիտեի դեմ պայքարելու համար նոր
ոպպոզիցիան հրաժարվում է լենինյան ավանդ-
ներից և միանում Ընկ. Տրոցկու հետ, նրա՝ կու-
սակցության և Կոմիտեների կողմից դատապարտ-
ված պլատֆորմին։

Ոպպոզիցիայի ֆրակցիոն աշխատանքը կու-
սակցությանը կանգնեցրել է պառակտման վտան-
գի առաջ։ Կենսկոմի և կենտրոնական վերա-
հսկիչ հանձնաժողովի միացյալ պնենումը ստիպ-
ված եր մի շարք միջոցներ ձեռք առնել, կասեց-

նելու համար ոպպոզիցիայի ֆրակցիոն աշխա-
տանքը։ Ընկ. Զինովիեվը, վորպես ոպպոզիցիայի
ֆրակցիոն աշխատանքի համար անմիջական պա-
տասխանատվություն կրող, հանվում է համկոմ-
կուսի կենտկոմի քաղբյուրոյի կազմից։

Կուսակցության միասնականության պահ-
պանման և ամրապնդման կարևորության մա-
սին պնենումի բանաձևն ասում ե. —

«Կուսակցությունը ձեռք է բերել նշան ա-
կալից հաջողություններ անտեսական շինարա-
րության և բանվորական դուրացական մասսա-
ների նյութական բարեկեցության բարձրացման
բնագավառում, սակայն կուսակցությունը զգա-
տորեն հաշվի չէ առնում, վոր այդ հաջողու-
թյունները հանդիսանում են միայն առաջիննե-
րը և, կարող է պատահել անհրաժեշտ բայերն՝
արված սոցիալիզմի ճանապարհին։ Մեր առաջ
կա հսկայական և ամենագովարին աշխատանք
սոցիալիզմի հետագա դործնական շինարարու-
թյան և բանվորության և չքավորության նյու-
թական վերելքը մեծ բարձրության վրա դնելու
համար։

Դրա համար անհրաժեշտ են մեր պրոլետա-
րական շարքերի ավելի մեծ միաձուլություն ու
դիպիպլինան։ Դրա համար անհրաժեշտ է պրո-
լետարական ավանգարդի միասնության, մեր

կուսակցութեան միասնութեան պահպանումն ու հետագա ամրացումը» (Կենտկոմի և կենտրոնական վերահսկիչ հանձնաժողովի հուլիսյան պլենումի բանաձևից)։

Հ ա ր ց ե ր

1) Ի՞նչու մեր կուսակցությունն անվանում ենք բանվորական։

2) Ի՞նչ է նշանակում կուսակցութեան կառուցումը դեմոկրատական կենտրոնացման հիմունքներով։

3) Ինչո՞ւ Լենինն ասել է. «Ով թուլացնում է դիսցիպլինան, նա ոգնում է բուրժուազիային»։

4) Ի՞նչու զաղափարական անհաշտությունը հանդիսանում է կուսակցութեան միասնութեան զրավականը։

5) Ինչո՞ւ կուսակցությունը պետք է կիրառի ներկուսակցական դեմոկրատիան։

6) Ինչո՞ւ անթույլատրելի չեն ֆրակցիաներն ու խմբավորումները կուսակցութեան ներսում։

Աշխատանք

1) Զբույցի մեջ արված է կուսակցութեան կազմի և աճման դիագրամներ 1924 թվի հունվարի 1-ից մինչև 1926 թվի հունվարի 1-ը։ Նման

դիագրամն կազմիր և բռնադատութեան կոմբլիճի վերաբերյալ։

2) Զբույցի նյութերի հիման վրա գրիր հետևյալ յերկու հարցերի պատասխանը։

ա) Ի՞նչու մեր կուսակցությունը բանվորական է։

բ) Ի՞նչու անհրաժեշտ է կուսակցութեան միասնականությունը։

12. ԼՈՊԱՏԻՆ, Հաղթանակ չերկրի վրա, պատ-
կերադարդ, 70 էջ, 1926 թ., Յերևան. » — ր. 10 է.
13. ԿԱԼՄԱՆՍՈՆ ՅԵՎ. ԲԵԿԱՐՅՈՒԿՈՎ. Պաշ-
պանիկր առողջությունդ, 48 էջ, 1925 թ.,
Յերևան » — ր. 15 է.
14. ԿԱՍԻՄԵՆԿՈ. Կոմյերիտները գլուղում, 64.
էջ, 1925 թ., Յերևան » — ր. 20 է.
15. ԿԱԶԼՈՎ. Առորյա, պատմվածք, 48 էջ, .
1925 թ., Յերևան — ր. 20 է.
16. ԿՈՒՋՄԻՆ. Քրիստոս Հնարյալ է մեռելոց,
27. էջ, 1926 թ., Լենինական . . . » — ր. 15 է.
17. ԿՎԻՐԻՆԳ. Կուսակցությունը գլուղում, 88
էջ, 1926 թ., Վաղարշապատ . . . » — ր. 30 է.
18. ՄԵԴՎԵԴԵՎԱՆ-Տ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ. Հեղափո-
խության հերոս, 72 էջ, 1926 թ., .
Յերևան » — ր. 25 է.
19. ՄԻՐԱՇԵՎՍԿԻ. Յերիտ. Կոմ. Ինտերնացիո-
նալի պատմությունը, 64 էջ, 1925 թ.,
Յերևան » — ր. 10 է.
20. ՄԱՏԼԻՆ. Կոմյերիտմիությունը բանտե-
րում 90 էջ, 1925 թ., Յերևան . . . » — ր. 25 է.
21. ՄԻՐԱՇԵՎՍԿԻ. Քրեատոմատիա Կոմյերիտ.
պատմության, 62 էջ, 1926 թ., Յերևան » — ր. 25 է.
22. ՇԱՀԳՅԱԼԴԻ, Ա. Գլուղացին ու բանվորը
ցարի ժամանակ, 29 էջ, 1925 թ., Յերևան — ր. 8 է.
23. » Մեր գլուղը, 16 էջ, 1925 թ., Յերևան — ր. 8 է.
24. ՉՈՒԲԱՐ, ՅԵ. Սկզբում, 48 էջ, 1926 թ.,
Լենինական » — ր. 15 է.
25. ՍԱՐԱԲՅԱՆՈՎ. Պարզ զրույցներ եկոնոմի-
կայի մասին, 171 էջ, 1925 թ., Յերևան .

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0186149

26. ՍՍՐԴՍՅԱՆ Ա. Ողալին նավատորմը, 59 էջ
1925 թ., Յերևան . . . » — ր. 50 է.
27. ՍԱՅՐԱԶԲԵԳՅԱՆ, Գ. Մի զրույց բանակի
մասին, 20 էջ, 1925 թ., Լենինական. » — ր. 8 է.
- ✓ 28. ՍԵՄԿՈՎՍԿԻ. Մարքսիստական քրեատոմա-
տիա յերիտասարդության համար,
214 էջ, 1925 թ., Յերևան . . . » 1 ր. 20 է.
29. ԳՅՈՒՂՄԻՍՍՆԱՐԿԻ ՄԱՍԻՆ փոխադր.
Սիրաս, 26 էջ, 1925 թ., Վաղարշապատ » — ր. 10 է.
30. ՍԱՆԴՈՄԻՐՍԿԻ. Յեվրոպան պատերազմից
հետո, 120 էջ, 1925 թ., Վաղարշապատ » — ր. 35 է.
31. ՎԼԱՍՅԵՆԿՈ. Աստված կամ արդյոք, 68 էջ,
1925 թ., Լենինական . . . Գինը — ր. 30 ղ
32. ՏԱՐԱՆՉՅԱՆ. Ի՞նչ պետք է իմանա և անի
անտեսա-իրավական աշխատողը կամ յերիտ-
ասարդության մեջ, 61 էջ, 1925 թ., Վաղար-
շապատ . . . » — ր. 20 է.
33. ԳՅՈՒՂԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆՆԵՐԻՆ. Խորհուրդ-
ների III համագումարի մասին, 142 էջ,
1925 թ., Լենինական. . . » — ր. 50 է.
34. Ռուսկեմկուսի (բ) XIII համագումարը
յերիտասարդության մասին, թարգմ.
Վ. Փոթեյան, 104 էջ, 1925 թ., Յերևան » — ր. 40 է.